

UDK 325

Priopćenje sa znanstv. skupa

Primljeno 4/1995.

PITANJE AZILANATA U EUROPI I U HRVATSKOJ

ADALBERT REBIĆ, ZAGREB

»Mir je više nego jednostavna odsutnost rata. To je, naprotiv, stanje u kojem nitko na svijetu, ni jedna skupina ljudi, bilo kojoj rasi, vjeri, ili političkom opredjeljenju pripadala, ne živi u strahu ili u nevolji!«

G. J. Heuwen Goedbart,
prvi Visoki povjerenik za izbjeglice u svojem
govoru, održanom prilikom primanja Nobelove
nagrade UNHCR-a za mir

»Zavičaj, odnosno domovina, nije samo zastava ili himna, nego i sveukupan zbroj našeg djetinjstva, našeg neba, naših prijatelja, naših učitelja, naših ljubavi, naših strasti, naš način kuhanja, naše pjesme, naše knjige, naš jezik, naše sunce... Zemlja (ali iznad svega njezin narod) koji nas prima, nadahnjuje nas entuzijazmom, averzijama, običajima, riječima, gestama, krajolicima, tradicijama i u isti tren sili nas na pobunu i dolazi trenutak (osobito ako se progonstvo i izbjeglištvo produži) u kojem postajemo skromna mješavina raznih kultura, utjecaja, snova.«

Mario Benedetti

Pojmovi

Azilanti odnosno *izbjeglice* prema Ženevskoj konvenciji osobe su koje su se, zbog događaja nastalih prije 1. siječnja 1951. godine i bojeći se opravdano da će biti progonjene zbog svoje rase, svoje vjere, svoje nacionalnosti, svoje pripadnosti nekoj socijalnoj skupini ili zbog svojih političkih mišljenja, našle izvan svoje

zemlje i koje ne žele ili, zbog straha, neće tražiti zaštitu svoje zemlje; ili koje, zbog takvih događaja, ili zbog straha, ne mogu ili se ne žele u nju vratiti.«¹

U smislu ove Konvencije sintagma »događaji nastali prije 1. siječnja 1951. godine« može se shvatiti u širem smislu i protegnuti do današnjeg vremena.

Izbjeglica prestaje biti izbjeglicom ako 1) dobrovoljno zatraži zaštitu svoje zemlje čije državljanstvo nosi, 2) ako je dobrovoljno primila državljanstvo zemlje koje je prije toga izgubila, 3) ako je stekla novo državljanstvo i uživa zaštitu zemlje čije je državljanstvo stekla, 4) ako se dobrovoljno vratila da bi se nastanila u zemlji koju je napustila, 5) ako su prestale okolnosti zbog kojih je izbjegla iz svoje zemlje.²

Konvencija se ne primjenjuje na osobe koje su počinile ratni zločin ili zločin protiv čovječanstva, ili težak zločin protiv zemlje koja ih je prihvatila prije nego što su u nju primljene kao izbjeglice.³

Prema spomenutoj Konvenciji izbjeglice u zemlji koja ih je primila dužne su se pokoravati zakonima i propisima kao i mjerama za održavanje javnog reda te zemlje.⁴

Kad postoji sustav racioniranja kojem je podvrgnuto čitavo stanovništvo i kojim se regulira opća raspodjela proizvoda kojih nema dovoljno, prema izbjeglicama će se postupati kao prema domaćim državljanima.⁵

Glede općeg obrazovanja, Konvencija određuje da će se prema izbjeglicama primjenjivati postupak koji nije manje povoljan od onog koji se, pod istim okolnostima, primjenjuje prema strancima.⁶

Prognanik je u smislu Ženevske konvencije i u smislu našeg *Zakona o statusu prognanika i izbjeglica*⁷ osoba koja je izbjegla ili je protjerana, od JNA i pobunjenih Srba, s jednog područja (npr. Republike Hrvatske) na drugo područje (npr. slobodno područje Republike Hrvatske) da bi izbjegla neposrednu opasnost za život pred agresijom i drugim oružanim akcijama. Navedenim Zakonom Vlade Republike Hrvatske definiran je ne samo pojam prognanika nego i njegova prava i obveze. Osnovna prava su: pravo na nužni smještaj, prehranu, stalnu novčanu pomoć za osobe bez prihoda i obitelji koje same organiziraju svoje domaćinstvo, pomoć u socijalnoj prilagodbi i psihološka pomoć, pravo na školovanje djece, pravo na socijalnu zaštitu te pravo na podmirivanje drugih nužnih životnih

¹ Ženevska konvencija, čl. 1., t. 2, stavak 1; Slično i Protokol iz 1961.

² Ženevska konvencija, član 1., C tt. 1–6.

³ Ženevska konvencija, član 1., F tt. a, b.

⁴ Ženevska konvencija, član 2.

⁵ Ženevska konvencija, član 20.

⁶ Ženevska konvencija, član 22.

⁷ *Zakon o statusu prognanika i izbjeglica Vlade Republike Hrvatske*, čl. 2. i 3., NN 96/93.

potreba (prijevoz, pogrebni troškovi). Zakonom je utvrđeno također i pravo na stalnu novčanu pomoć obiteljima koje su udomile prognanike i izbjeglice u mjesečnom iznosu koji utvrđuje *Ured za prognanike i izbjeglice*, uz suglasnost Vlade Republike Hrvatske.

Uz prava, prognanici imaju i obveze: dužni su ispunjavati radnu obvezu koju u dogovoru s voditeljem zbjega utvrđuje *Regionalni ured* na čijem su području smješteni i sudjelovati u troškovima svojega zbrinjavanja. Međutim, ta se posljednja obveza, radi socijalnoga i političkoga mira, dosad u Hrvatskoj nije primjenjivala.

Prava i obveze utvrđene su u našem Zakonu u skladu sa Ženevskim konvencijama, dapače, naš Zakon u tom pogledu daje veća prava prognanima i izbjeglicima nego ikoja druga država u Europi.

Međutim, ostavivši po strani pojmove, moramo biti svjesni da je tu riječ, na prvom mjestu, o ljudskim bićima stvorenima na sliku velikoga i dobrog Boga, a ne o apstraktnim pojmovima. Najvećim su dijelom među izbjeglicama upravo bespomoćna djeca koja, na žalost, još nisu upoznala ni jedan drugi način življenja osim izbjegličkoga, i žene koje se moraju brinuti za svoje obitelji, za svoju djecu i za svoje starce u vrlo teškim okolnostima.⁸

U ovom ćemo napisu raspravljati i o prognanicima i izbjeglicama jednostavno kao o osobama koje su bile zbog rata i ratnih djelovanja prisiljene otići iz svojeg rodnog mjesta, napustiti svoje ognjište i potražiti zaštitu negdje drugdje, bilo u svojoj zemlji, bilo u nekoj od susjednih zemalja.

Pogled u povijest

U povijesti čovječanstva bilo je uvijek izbjeglica i raseljenih osoba, pojedinačnih osoba ili etničkih skupina, iz raznih razloga: progonstvo zbog rase, vjerske pripadnosti ili političkog opredjeljenja, zbog gladi, ratnih zbivanja, siromaštva, nezaposlenosti... Oni su uživali gostoprimstvo i zaštitu dobrih ljudi i vladinih i nevladinih humanitarnih organizacija i vjerskih zajednica koje su im pomagale, pružale pomoć i zaštitu u svakom pogledu. Ljudi koji su morali napustiti svoja ognjišta, svoju domovinu, svoj posao, često i svoju obitelj, izazivali su u dobrih i plemenitih ljudi osjećaj solidarnosti i potrebu pomaganja.

Već su drevni *Hetiti* poznavali ustanovu *azila*. Tako hetitski kralj poručuje vladarima različitih zemalja: »Što se tiče izbjeglice, izjavljujem vam svečano sljedeće: ako izbjeglica pobjegne iz vaše zemlje u moju, neće biti vraćen natrag. Vratiti izbjeglicu iz zemlje hetitske nije pošteno!«

⁸ Iz govora Visoke povjerenice UNHCR-a, Sadako Ogate, prilikom 40. obljetnice djelovanja UNHCR-a.

U klasičnoj grčkoj književnosti jedan je lik postao *pojam* prognanika i izbjeglice, bijaše to *kralj Edip*, kao što je to u biblijskoj književnosti *Abraham* i *Isus iz Nazareta*.

Edip, kralj Tebe, zatraži azil u Tezeja, atenskoga kralja. Edipa je, naime, čim se rodio, njegov otac Laj izložio zvjeradi u šumi, ali ga spasi Lajev rob predavši ga pastiru korintskoga kralja Poliba koji nije imao potomaka. Tu je odrastao. Sumnjajući u svoj odnos prema Polibu, pođe upitati Pitiju za svoje podrijetlo. Pitija mu ne htjede objaviti prošlost, nego budućnost: »Ubit ćeš svojega oca, oženiti se vlastitom majkom i s njome imati sinove koji će poginuti zbog tvojega prokletstva!« Ne želeći se više vratiti svojem počimu Polibu, posta skitnica bez domovine, prognanik i izbjeglica. Na putu u Tebu, na obroncima Parnasa, ubije nepoznata starca. Bijaše to Laj, njegov otac, koji se zaputio na obronke Parnasa da ondje ubije Sfingu koja je donosila nesreću gradu Tebi. Svjedok tog ubojstva bijaše neki rob koji je pobjegao da ne bi bio žrtva sukoba na Parnasu. Edip stiže u Tebu, sazna da je ubijeni starac zapravo kralj Tebe, sazna i razlog starčeva putovanja na obronke Parnasa – ubiti Sfingu – pa on pođe na Parnas i on strmoglavi Sfingu u ponor, u more, tako što je on jedini uspio odgonetnuti Sfinjginu zagonetku. Zahvalni Tebanci izabrali su Edipa za kralja. Nastanio se u kraljevoj palači, ne sluteći da se u njoj rodio, i vjenčao se s Jokasom, Lajevom udovicom, ne sluteći da mu je to majka. Imao je dva sina (Eteokla i Polinika) i dvije kćeri (Antigonu i Ismenu). Nato Tebu pogodni strahovita katastrofa: kuga, glad i nesreće svih vrsti... Krivac tomu bijaše, prema riječima prorocije Pitije u Delfima, onaj koji je ubio kralja Laja i oženio svoju majku. Edip sazva sve građane i vraća Tirezija da sazna tko je ubio kralja Laja. Od vraća Tirezija sazna da je Laja ubio on, Edip glavom; ubio je, dakle, svojega oca, dakako, ne znajući da mu je otac i oženio svoju majku, ne znajući da mu je majka. Edip Tirezija nazva lašcem, a Tirezije mu prorokova: »I znaj, iako si u Tebu došao kao stranac, rodio si se u ovom gradu! Slijep si kraj očiju koje ćeš uskoro izgubiti, a s njima ćeš izgubiti i svoje bogatstvo i vlast i od kralja ćeš se pretvoriti u izgnanika!« Zapitao je svoju ženu zna li ona za nekog svojeg sina koji bi bio drugdje odgojen i koji bi mogao ubiti Laja, svojega oca. Jokasta prizna i ispriča mu kako je Laj svojega sina izložio zvjeradi u šumi. Uto dođe sluga kralja Poliba iz Korinta javiti da je kralj umro i da ga narod zove da stupi na prijestolje. Sluga ujedno ispriповjedi svu sudbinu Edipovu: on je svjedok kako je Edip bio spašen u šumi, svjedok također kako je Edip ubio Laja... Nato se Jokasta ubije od žalosti, a saznajući Edip da mu se žena-majka ubila, iglom si je izbo oči. Postao je slijep. A Kreont, njegov šurjak, poslao ga je u progonstvo, jer »oskvrnu domovinu«. Slijep i bespomoćan, slomljen udarcima sudbine i ljudske nezahvalnosti, sunovratio se Edip u ponor poniženja. U progonstvu je lutao sa svojom kćeri Antigonom koja ga je dobrovoljno slijedila u progonstvo, po gorama i šumama. Ljudi su ga izbjegavali, a gradovi mu otkazivali gostoprimstvo. Gostoprimstvo mu ponudi jedino atenski kralj Tezej koji i sam bijaše prognanik. Tezej ga je primio u svoju palaču i s njime postupao kao sa sebi ravnim. Tako je Edip sa svojom kćeri provodio miran život potkraj svojeg života. To je dokaz kako su već u starini prognanici uživali zaštitu. U međuvremenu se njegovi sinovi međusobno posvadiše za vlast i zaratiše te u međusobnoj borbi oba poginuše.

Platon piše u svojim Zakonima: »Svaki propust protiv gosta najozbiljniji je propust protiv božanskog osvetnika. Zbilja, stranac, napušten od svojeg zemljaka i od svoje obitelji treba biti predmet veće ljubavi i ljudi i bogova. Tako, sve treba poduzeti da se ništa krivo ne učini strancu!« U Platonovoj filozofiji zaštita stranca, prognanika i izbjeglice temelji se na njegovoj bespomoćnosti, udaljenosti od svojih susjeda i od svoje obitelji. Obično pružanje azila, zaštite strancima počiva na reciprocitetu. Tako Tezej veli Edipu: »I ja sam odrastao kao stranac u tuđoj zemlji!« U hebrejskoj (biblijskoj) tradiciji ista je stvar (»Jer ste i vi bili nekoć

stranci u zemlji egipatskoj!«. Kod Hebreja i kod muslimana dolazi još jedan razlog: »Jahve Bog štiti tuđince, sirote i udovice podupire!« (Ps 146,9).

Azil je grčka riječ, oblikovana od privativne rječce »α« i glagola »σνλαω« što znači zarobiti, nasilno s nekim postupati. Doslovno, ovaj glagol spojen s privatnom rječcom znači »nekoga ne zarobiti, ne provoditi nasilje, ne pustošiti, omogućiti oslobađanje, zaštititi«. U drevnim vremenima postojala su posvećena mjesta, obično svetišta, koja su ljudima pružala zaštitu tako da su bili sigurni ako su se na tom svetom mjestu nalazili (kultura Azteka, Biblije i drugdje).

U *Bibliji* je bilo označeno šest gradova-utočišta kamo je mogao pobjeći ubojica koji je nehotice nekoga ubio. Ti su gradovi bili utočište od osvetnika. Tih šest gradova bilo je utočište i Izraelcima i strancu i došljaku (usp. Br 35,9–29). Ta tradicija svetišta kao azila nastavila se i u kršćanskoj predaji.

Ustanova azila, izgleda, potječe od nomadskog načina življenja. Nomadi su bili stalno u pokretu i često svjedoče o mjestu gdje je stranac, prognanik mogao biti apsolutno zaštićen. Abraham kojega Židovi i muslimani drže svojim ocem bijaše nomad i sa svim svojim plemenom morao je u izgnanstvo iz Ura kaldejskoga u Haran, pa zatim u Kanaan, i u Egipat (Post 17 – 21). Abrahama slave ne samo kao svojega oca nego i kao velikog proroka i osobu koja se osobito odlikovala gostoprimstvom: jednoga je dana svečano primio tri tajanstvena posjetitelja, oprao im noge, primio u svoj šator, pogostio ih... Bijaše to Bog u ljudskoj spodobi i dva anđela s njime. Na rastanku Bog mu obeća da će Saraja roditi sina (Post 18). Tako se iz tog tajanstvenog susreta i gostoprimstva rodio židovski narod.

Iz toga je razumljivo zašto Mojsije u svojem Zakonu preporuča sinovima Izraelovim gostoprimstvo, zaštitu prognanima, izbjeglicama, strancima, došljacima (Izl 22,20; 23,9). Mojsije naredi Izraelcima: »Ako se stranac nastani u vašoj zemlji, nemojte ga ugnjetavati! Stranac koji s vama boravi neka vam bude kao sunarodnjak; ljubi ga kao sebe samoga! Ta i vi ste bili stranci u zemlji egipatskoj!« (Lev 19,33–34). Još je jedna odredba važna; ona ukazuje na postojanje azila, pružanje zaštite prognanima i izbjeglicama: »Ne smiješ gospodaru izručivati roba koji je od svojega gospodara utekao k tebi. Neka boravi s tobom u tvojoj sredini, u mjestu što ga odabere u jednome od tvojih gradova gdje mu se sviđi. Nemoj s njim loše postupati!« (Pnz 23,16–17). Ti su zakoni bili izrečeni u vrijeme velikih seoba...

U povijesti Staroga zavjeta česte su pojave izbjeglištva i progonstva: odlazak Jakova i njegovih sinova iz Kanaana u Egipat (Post 46), izgon Izraelaca od Asiraca u Asiriju (721. pr. Kr.) i izgon Židova u Babiloniju, u babilonsko progonstvo (587. pr. Kr.).

Kršćanstvo u pružanju zaštite prognanima, izbjeglicama, strancima, tuđincima ide još dalje. Zaštititi stranca postaje uvjet spasenja: »Stranac bijah i primiste me... Zaista, kažem vam, što god učiniste jednomu od ove moje najmanje braće, meni učiniste!« (Mt 25,34–40).

Krist se rodio kao beskućnik, kao stranac u svojoj vlastitoj zemlji, budući da su njegovi roditelji morali u Betlehem na popis, a nisu mogli naći mjesta u svratištu, Isus se morao roditi u špilji! (Lk 1 – 2). Sveta obitelj bila je prognanička i izbjeglička obitelj: tek što se Isus rodio, morali su bježati u Egipat da izbjegnu neposrednu opasnost po život koja je prijetila od Heroda.

Na nekoliko mjesta u nz. spisima kršćane se drži hodočasnicima i strancima, »pridošlicama i putnicima« ovdje na zemlji (1 Pt 2,11). Isus govori svojim učenicima: »... No budući da niste od svijeta, nego sam vas ja izabrao iz svijeta, zbog toga vas svijet mrzi... Ako su mene progonili, i vas će progoniti!« (Iv 15,19–20). I u Knjizi Otkrivenja, u toj vizionarskoj Knjizi, susrećemo kulturu azila.

U Islamu gostoprimstvo je jedna od glavnih značajki pobožnosti. »Oni koji vjeruju i isele se... i oni koji daju sklonište i pomažu, oni su, zbilja, pravi vjernici – njih čeka oprost i obilje plemenitosti!«⁹

Od drevnih vremena azil je imao i političku i humanitarnu dimenziju. Car Justinijan je u VI. stoljeću p. Kr. napisao i nekoliko zakona kojima je uređivao pitanje azilanata.

Kroz povijest su stvarane države i »nacije« koje su u tim državama imale svoj dom, svoje zajedništvo, zahvaljujući istoj rasi, zajedničkoj povijesti, religiji, kulturi, jeziku. Međutim, velik je broj država bio umjetno stvoren, pa se nisu u takvim državama svi osjećali dijelom »nacije«, nego su bili označeni kao »manjine« (Albanci, Armenci, Baski, Eritrejci, Hrvati, Židovi...). Iako nazvani »manjinama«, u mnogim su zemljama oni bili većina (npr. Crnci u SAD-u oko 65 posto, Albanci na Kosovu oko 90 posto).

U povijesti nailazimo na mnoge znakove nepodnošljivosti nacionalnih manjina, kršenje njihovih ljudskih prava, ugnjetavanje njihove slobode, izražavanja vlastitim jezikom i kulture.

Ugnjetavanje Hugenota ili reformatora u Francuskoj u XVI. i u XVII. stoljeću (krvava Bartolomejska noć 1572. godine u kojoj je bilo ubijeno nekoliko tisuća Hugenota i protestanata). Posljedica toga bio je bijeg oko 250.000 Hugenota po cijeloj Europi i izvan nje (osobito u Englesku, Njemačku i Nizozemsku, Sjevernu Ameriku, Južnu Afriku). Tek je godine 1598. kralj Henry IV. nantskim ediktom dao slobodu reformiranoj Crkvi i tako uspostavio mir i slobodu za sve.

Slična progonstva dogodila su se u Italiji, za vrijeme Viktorija Amedeja, nadvojvode Savojskoga: tada je iz Savoje, iz Italije, moralo bježati oko 25.000 Valdežana (pretežito u Švicarsku).

Godine 1492. španjolska je kraljevska dinastija uspjela osvojiti cijeli španjolski potkontinent otjeravši s njega Arape i Židove koji su tu živjeli više od 700

⁹ Kur'an 8,73–75; Usp. još i 93,3–11.

godina. Stotine tisuća ljudi, Arapa i Židova, moralo je potražiti novu domovinu, uglavnom u Sjevernoj Africi (Arapi) i u sjevernoj Europi (Židovi). I nije to bilo prvi put da su Židovi morali u progonstvo; ono se ponovilo po x-ti put (asirsko progonstvo 721. pr. Kr., babilonsko progonstvo 587. pr. Kr., rimsko progonstvo 70. p. Kr...).

Arapska su osvajanja dovela do masovnog bijega kršćana iz Afrike, Sirije i Armenije na nezauzeta područja Bizantskog carstva. Bizantski su carevi oko graničnih garnizona naseljavali graničare (*limitanei*) koji su dobivali zemlju i zauzvrat nasljedno služili vojsku. Istodobno su naseljavane i različite etničke skupine poražene u vojnama, među kojima su bili i Slaveni.

Usporedno s osvajanjem balkanskih zemalja, Osmanlije su na ovo područje doveli Turke i druge azijske narode, a izgonili Hrvate (u Istru, Dalmaciju, Austriju, Mađarsku, Italiju) i Srbe (u Hrvatsku i u Ugarsku).

U Sjevernoj Americi raseljavanje indijanskih plemena. Godine 1838. Amerikanci su u SAD-u prisilno stjerali 50.000 Indijanaca plemena Cherokee u koncentracijske logore i poslali ih na zimski marš na Oklahome da izginu. Tako su decimirana i plemena Choctaw, Creek i Chickasaw.

Na početku ovoga stoljeća, nakon raspada Osmanlijskog carstva, događaju se prisilna preseljavanja (oko 1.3 milijuna Grka iz Turske u Grčku, oko 400.000 Turaka iz Grčke u Tursku, oko 220.000 Bugara iz Grčke u Bugarsku, 320.000 Armenaca pobjeglo iz Turske 1923. godine... Već tijekom prošloga stoljeća stotine tisuća Turaka i uopće muslimana Srbi istjeraše iz Srbije u Tursku, a poslije Prvoga svjetskoga rata opet stotine tisuća muslimana Srbi istjerahu iz Bosne i iz Sandžaka u Tursku.

Izum i stvaranje *granice* bijaše nesreća za ljude. Cilj granice bijaše dijeliti ljude jedne od drugih umjesto spajati ih i povezivati ih. Granice su državama sredstvo da pomoću njih dokazuju svoj identitet i provode svoj suverenitet. Granice nisu uvijek prirodne, nego često posljedice raznih diplomatskih dogovora i ratnih zbivanja. Ima međutim, država u kojima različiti narodi, različiti jezici žive u skladu jedni s drugima (Švicarska), ali ima država u kojima većinski narod ne podnosi manjine (Srbija i Crna Gora).

Problemi su nastajali osobito onda kad su manjine presječene umjetnim granicama, međusobno podijeljene, pripadnici istoga naroda odijeljeni su granicom jedni od drugih. Neki su narodi stoički prihvatili tu činjenicu i podnosili je stoljećima (Hrvati u Hrvatskoj, u Bosni i Hercegovini i u Vojvodini, Flamanci u Nizozemskoj i Belgiji), služeći se njom, dapače, kao mostom za povezivanje s drugim narodima, kao mogućnošću obogaćivanja vlastite kulture.

Malo je naroda koji u svojoj povijesti nisu doživjeli neki »egzodus«, neko preseljavanje (seoba naroda!) kao posljedicu prodora i invazije drugih ratobornih

naroda i plemena (Europa od IV. do VIII. stoljeća), Latinska Amerika (XVI.–XIX. stoljeće), Sjeverna Amerika (XVI. do XIX. stoljeće).

Povijest naroda je ujedno i *povijest ljudskih bića*. U povijesti su se muževi i žene odlučivali na stravičan bijeg, egzodus, progonstvo, izbjeglištvo... Iz te drame oni izlaze kao nova bića, novi ljudi, ljudi s novom kulturom, s novim jezikom, često i s novom religijom... Progonstvo odnosno izbjeglištvo mnoge je ljude nadahnjivalo, bilo im poticajem za umjetničko stvaranje. Posljedica trpljenja, muke i krvavoga znoja u potrazi za kruhom vlastite obitelji bijahu često veleumovi sjajnih sposobnosti (Ptolomej, Ovidije, Dante Alighieri, Mickiewicz, Chopin, Albert Einstein, Mario Benedetti, Anna i Sigmund Freud, Franz Kafka, Thomas Mann, Heinrich Heine, Vinko Nikolić, Lev Davidovič Bronstein alias Leon Trotski i mnogi drugi) i gospodarstvenici neslučenih bogatstava. Međutim, nisu svi uspjeli; nisu svi imali pamet jednog Einsteina ili politički genij jednoga Lenjina.

Dante Alighieri opisuje u svojem remek-djelu *Divina Commedia (Pakao)*, među zločinima zbog kojih su bili strmoglavljeni ljudi u pakao, zločine protiv ljudskih prava i zločine koji uskraćuju zaštitu prognanima. On govori Beatrici: »Ostavit ćeš Firencu. Ostavit ćeš sve što ti je najdraže. To je prva strelica luka progonstva. Iskusit ćeš kako je slan kruh drugih i kako je tvrd put kojim se spuštaš do drugih i cesta po kojoj se penješ do drugih!« Gorki prognanički život Dantea Alighierija urodio je veličanstvenim plodom, djelom *Divina Commedia*, Božanska Komedija.

I kao da se do kraja drugoga kršćanskoga tisućljeća ništa nije promijenilo. Kao što nekoć u VIII. stoljeću pr. Kr. Asirci otjeraše Izraelce u progonstvo, u daleku Asiriju, i kao što u VII. stoljeću pr. Kr. Babilonci (Nabukodonosor) otjeraše Judejce u progonstvo u daleku Babiloniju, tako danas Srbi četnici tjeraju Hrvate i Muslimane iz njihovih domova, iz njihovih sela i gradova, u daleke zemlje... Sigmund Freud sarkastično reče svojem prijatelju Ernestu Jonesu: »Koji smo napredak stvorili? U srednjem vijeku bi *spalili mene*, a danas *spaljuju moje knjige!*«

Sadašnje stanje

Broj onih koji traže azil posljednjih je godina naglo i drastično porastao: sedamdesetih godina ovog stoljeća u Zapadnu Europu pristizalo je u prosjeku 30.000 azilanata godišnje, osamdesetih godina (od 1980. pa nadalje) tražilo je azil oko 300.000 azilanata godišnje, a već 1992. godine oko 680.000 azilanata. U razdoblju od 1983. do 1992. godine oko 3,7 milijuna ljudi tražilo je azil. To se zbivalo u zemljama koje su 1960. godine zatvarale posljednje kampove u kojima su se zadržavale izbjeglice nakon Drugog svjetskog rata. Većina tih izbjeglica tražila je azil u susjednim, a neki i u vrlo udaljenim zemljama.

Posljednjih desetak godina, za vrijeme hladnoga rata, samo iz Demokratske Republike Njemačke odselilo je oko 3,5 milijuna Nijemaca u Zapadnu Njemačku, godine 1956. iz Mađarske 200.000 izbjeglica (pobuna protiv komunizma), 80.000 Čeha i Slovaka za vrijeme Praškog proljeća i oko 80.000 Židova iz Poljske za vrijeme Gomulkinia režima.

Prema podacima zapadnih zemalja Europe, one godišnje potroše oko 7 milijardi USD za azilante.

Do raspada komunizma 1990. godine većina je azilanata tražila azil u trećim zemljama iz gospodarskih razloga (tražili su posao). Raspadom komunizma i nastajanjem novih država u srednjoj i u istočnoj Europi, najveći dio azilanata su osobe koje su istjerane iz svojih domova kao rezultat planiranog tzv. »etničkog čišćenja« (čitaj »genocida«) nesrpskog pučanstva u Hrvatskoj i u BiH, smišljenog u glavama srpskih akademika u Beogradu, ili su iz straha i nesigurnosti za svoju budućnost napuštale zemlje u koje su se privremeno useljavale (Baltičke zemlje, Ukrajina, Bjelorusija, Češka, Slovačka).

U Perzijskom ratu prebjegao je 1,8 milijun Kurda na granično područje s Turskom i u Iran. Preko 400.000 izbjeglica iz Somalije potražilo je azil u Keniji. Četvrt milijuna muslimana pobjeglo je iz Indije u siromašni Bangladeš. Tijekom 1993. godine 280.000 Togoležana (Togo) pobjeglo je u Ghanu i Benin, tijekom 1994. godine gotovo dva milijuna izbjeglica iz Rwande, itd.

U srcu Europe 1.3 milijuna izbjeglica s okupiranih područja Hrvatske i iz Bosne i Hercegovine izbjeglo je u slobodnu Hrvatsku ili u druge zemlje Europe samo u posljednje tri godine.

Prema Deklaraciji o ljudskim pravima »svatko ima pravo da potraži i da dobije u drugoj zemlji azil pred progonstvom u svojoj zemlji.«¹⁰ Svatko ima na to pravo, ali svaka država ne daje azil izbjeglicama na jednak način i uz iste uvjete. Tu je disparitet prava pojedinca i ispunjavanja tog prava od nekih država vrlo velik. Ženevska konvencija iz 1951. i Protokol iz 1967. doduše točno određuju koje su dužnosti pojedinih država glede onih koji traže azil, ali ne ispunjavaju preuzete dužnosti ni sve one države koje su potpisnice (120 od 183 članica UN) tih ženevskih dokumenata. Iako ženevske konvencije jasno određuju tko je izbjeglica, odnosno prognanik, pojedine države imaju za takve slučajeve svoja tumačenja, uz ograničenja da ne bi opteretile gospodarstvo svoje države.

Iako izbjeglice imaju pravo da traže zaštitu, azil, one nemaju pravo birati gdje će biti smještene i u kojoj mjeri će im biti pružena pomoć. To ovisi o mogućnostima zemlje koja im je omogućila zaštitu i pružila azil. Također, one nemaju pravo postavljati uvjete glede kriterija za određivanje statusa izbjeglice. To je pravo države koja daje status izbjeglice. Ako ona drži da je zemlja iz koje su do-

¹⁰ Deklaracija o ljudskim pravima, čl. 14., 1.

šle izbjeglice sigurna, ima ih pravo vraćati natrag.¹¹ Neke zemlje, npr. Francuska, već u svojim zračnim lukama i na graničnim prijelazima imaju tzv. »čekaonice« (waiting zones) gdje izbjeglice čekaju da dobiju, nakon provjere, dopuštenje za ulazak u zemlju. Grčka čak pismeno traži od predstavnika vlasti zemlje iz koje bježe izbjeglice potvrdu da je u toj zemlji takvima život ugrožen.

Danas u svijetu ima oko 21 milijun izbjeglica, onih osoba koje su iz jedne zemlje protjerane i traže utočište u drugoj zemlji, ili su iz straha pred zlostavljanjima ili zbog ugroženosti života morale napustiti svoje ognjište i otići u tuđu zemlju da potraže novi dom i novo privremeno ognjište. Izbjeglice, odnosno raseljene osobe žrtve su kršenja ljudskih prava u bilo kojem obliku (agresija na njihovu zemlju, građanski rat ili progonstvo bilo koje vrste). Na žalost, do dana današnjega međunarodna zajednica nije uspjela spriječiti razne oblike progona, nasilja i kršenje ljudskih prava. Za čitavo vrijeme hladnoga rata u Europi i za vrijeme dekolonizacije, broj je izbjeglica stalno rastao.

Živimo u vrijeme velikih društvenih i političkih promjena u Europi i u svijetu. Sadašnji je povijesni trenutak trenutak neiskazanih mogućnosti, ali i velike nesigurnosti. Nestankom komunizma i rađanjem mladih demokracija, oslobođanjem naroda i stvaranjem novih država (od kojih su mnoge nekoć postojale kao neovisne države, pa zatim tijekom povijesti porobljene od većih i jačih susjeda) pojavile su se brojne izbjeglice, žrtve kršenja ljudskih i manjinskih prava, žrtve nasilja i osvajalačkih agresija. Te izbjeglice stvaraju susjednim državama velike troškove uzdržavanja. Izbjeglice su u ovom stoljeću česta usputna pojava društvenih i gospodarskih previranja, gospodarske nejednakosti među regijama i pokrajinama jedne te iste države. Postoji suodnos pojave izbjeglica i gospodarskog razvoja suvremenih država. Najveći broj izbjeglica, na žalost, nalazi se upravo u najsiromašnijim zemljama svijeta.¹²

Danas su izbjeglice mnogim državama i državnici, njihovim vladama i vladinim dužnosnicima nametnute kao »a test of their commitment to human rights«.¹³

U Americi i u Zapadnoj Europi posljednjih se godina povećao broj nezaposlenih, nastala je gospodarska regresija i zbog toga strah pred novim izbjeglicama. Sjeverna Amerika i europske države primaju, unatoč tomu, i nadalje izbjeglice koje bježe iz svojih zemalja kao žrtve nasilja, rasne i vjerske mržnje. Međutim, sve veći broj takvih izbjeglica stvara strah u industrijski razvijenim zemljama. To se odražava u *Maastrichtskom sporazumu* (Maastricht Treaty) koji

¹¹ Vidi UNHCR, *The State of the World's Refugees. The Challenge of Protection*, Penguin books, Middlesex, 1993., str. 46.

¹² Iz govora *Javiera Pérez de Cuéllara*, nekadašnjega Visokoga povjerenika UN-a za izbjeglice, prilikom proslave 40. obljetnice djelovanja UNHCR-a.

¹³ Sadako Ogata, iz njezina govora prilikom proslave 40. obljetnice UNHCR-a.

zemljama potpisnicama dopušta ograničenja u davanju viza da bi spriječile veći broj azilanata. Strah pred izbjeglicama u tim zemljama povećan je zbog toga što je uzdrmano nekoć vrlo homogeno društvo, što je i politika pojedinih zemalja uvjetovana sve većim brojem izbjeglica, što su stvoreni nemiri, terorizmi... Zemlje Europske unije zauzele su u pogledu puštanja novih izbjeglica zajednički, prilično ograničen stav i u *Schengenskom sporazumu* (Schengen Agreement) i u *Dublinskoj konvenciji* (Dublin Convention). Prema tim sporazumima, države potpisnice će ispitati svaki pojedini azilantski slučaj i po mogućnosti ravnomjerno rasporediti izbjeglice po zemljama EU. Svrha tih sporazuma je bila zapravo da se spriječi izbjeglički val i da ne bude u jednoj državi previše izbjeglica, a u drugoj ništa, ili da ne bježe iz jedne države gdje ih ima ionako malo u drugu državu, gdje ih ima previše. Države EU nastoje uskladiti politiku prihvaćanja izbjeglica. Zato određuju zajedničke kriterije i standarde za prihvaćanje i odobravanje statusa izbjeglicama i prognanicima. Tako je npr. godine 1991. u Ujedinjenu Kraljevstvu bilo odobreno samo 15 posto zahtjeva za azil prema Ženevskoj konvenciji iz 1951. godine, u svim ostalim državama EU bilo je prosječno 20 posto riješenih zahtjeva za status izbjeglica. Ostalih 80 posto je odbijeno; nisu, doduše, odmah istjerani, ali su ostali ilegalni i pod posebnim uvjetima. A ima slučajeva da su prisilno deportirali one koji su dali zahtjev za azil (1990. godine 25.000 deportirano).¹⁴ U usporedbi s tim bogatim državama, država Hrvatska prošlih je godina u prosjeku 65 posto pozitivno rješavala status azilanata. Očigledno, države imaju neupitno pravo da deportiraju one koji ulaze na njihovo područje ilegalno, a nisu izbjeglice u pravom smislu riječi. To pravo neke države primjenjuju rigoroznije, druge su u tom pogledu popustljivije prema osobama koje traže međunarodnu zaštitu. U tom sklopu problema, države bi morale imati čvršći i usklađeniji stav, dakako u prilog stradalnika. Izbjeglice ne smiju biti, prema Konvenciji iz 1951. godine, kažnjavani za ilegalan prelazak granice, ako su izbjegle u susjednu zemlju izravno s mjesta ugroženosti po njihove živote.

Većina izbjeglica danas pokušavaju izbjeći nasilje, sukobe i kaos građanskog poretka u svojoj domovini. Oni trebaju dobiti međunarodnu zaštitu i pomoć barem za vrijeme trajanja građanskog rata, nasilja i nereda u matičnoj zemlji. Riječ je o privremenoj zaštiti i o privremenu statusu izbjeglištva. Trajno izbjeglištvo nije nužno i poželjno.

Za vrijeme hladnoga rata sve su se izbjeglice pretvarale u trajne izbjeglice te su se prije ili kasnije integrirale u novu sredinu. Vlade na Zapadu nisu nikoga vraćale natrag, jer su bile svjesne da bi ih poslale u smrt. Danas su mogućnosti za trajnu integraciju u nove sredine ograničene. Izgleda nevjerovatnim da bi ljudi koji masovno bježe u drugu, najčešće u susjednu zemlju, bili naseljeni negdje drugdje, kao što je to

¹⁴ UNHCR, *The State of the World's Refugees*, str. 40.

bio slučaj s vijetnamskim izbjeglicama osamdesetih godina ovoga stoljeća (*boat people*) ili s mađarskim izbjeglicama tri desetljeća ranije. Većina zemalja koje primaju izbjeglice bore se s vlastitim gospodarskim teškoćama, ili su to mahom siromašne zemlje, ili su i one same ratom opustošene i slično. Integracija u susjednu državu stoga često nema nikakvih ili ima vrlo male izgleda.

Zapadne zemlje (EU, Sjeverna Amerika i Australija) sve češće dopuštaju samo privremeni status izbjeglice (*temporary protection*), status B ili C, ili *Duldung* (kako se to zove u Njemačkoj ili primjeren izraz u nekim drugim europskim zemljama), *humanitarian status*, *temporary protected status* (u SAD). Često je riječ o statusu koji se u vremenskim razmacima obnavlja. Kad se u matičnim zemljama stvore uvjeti za povratak, takve izbjeglice su prisiljene da se vrate svojim domovima, pa makar su im oni razoreni.¹⁵

Prognanici i izbjeglice u Hrvatskoj 1991.–1994.

Prvi prognanici pojavljuju se u Hrvatskoj u proljeće 1991. godine. To su bile osobe koje su morale napustiti, pod prisilom i pod pritiskom mjesnih pobunjenih srpskih vlasti i zbog terora JNA, svoje domove i potražiti sigurnost i zaštitu drugdje u Hrvatskoj, ili čak u inozemstvu. Zatim slijede, u ljeto i u jesen te iste godine, masovni progoni. U nekoliko navrata, u doba najžešćih napada na veći broj hrvatskih gradova (Petrinju, Hrvatsku Kostajnicu, Ilok, Vukovar, Dubrovnik, Slunj, Gospić, Vinkovce, Osijek, Karlovac) Hrvatska se suočava s dolaskom više tisuća prognanika dnevno u njezin slobodni dio. Među najvećim izbjegličkim valovima je izgon pučanstva iz Baranje u ljeto 1991. godine, kad pod navalom okrutne i krvničke jugosoldateske (JNA) deseci tisuća ljudi napuštaju svoje domove i dolaze u slobodne dijelove Hrvatske. Vrhunac egzodusa hrvatskog pučanstva događa se u studenome 1991. godine, istjerivanjem više od 30.000 Vukovarača. I poslije toga, u prosincu 1991. te siječnju i veljači 1992. godine slijede druge tisuće i tisuće prognanih osoba koje moraju s privremeno okupiranih područja potražiti privremeni boravak na slobodnom području Hrvatske.

Najveći broj prognanika smještenih u Hrvatskoj i u inozemstvu bio je sredinom siječnja 1992. godine i iznosio je oko 700.000 osoba, što je bilo više od 15 posto stanovništva Hrvatske prema popisu pučanstva iz 1991. godine.

Učestali slučajevi prisilnog iseljavanja građana Republike Hrvatske potaknuli su organizirane djelatnosti na njihovo zbrinjavanje, ponajprije u sklopu djelatnosti socijalne skrbi Ministarstva rada i socijalne skrbi, zatim Hrvatskog Caritasa, Hrvatskoga Crvenoga križa i drugih humanitarnih udruga. Odlukom Vlade od 23. srpnja 1991. godine osnovan je Republički centar za zbrinjavanje i pomoć prognanicima (30. kolovoza te iste godine odluka o formiranju

¹⁵ UNHCR, *The State of the World's Refugees. The Challenge of Protection*, Penguin books Middlesex 1993., str. 40–41.

Ureda za izbjeglice RH)¹⁶ pri Ministarstvu rada i socijalne skrbi. U svrhu organiziranja i koordiniranja djelatnosti zbrinjavanja i pomoći sve većem broju prognanika i izbjeglica, Vlada RH je 22. studenoga te iste godine osnovala posebno tijelo *Ured za prognanike i izbjeglice*¹⁷ i izdala *Uredbu o statusu prognanika i izbjeglica*.¹⁸ Vladin Ured za prognanike i izbjeglice preuzeo je brigu za smještaj prognanika, za izgradnju i dogradnju smještajnih kapaciteta, sortiranje, transport i distribuciju humanitarne pomoći, za financiranje smještaja u raznim objektima te prikupljanje i evidentiranje podataka. Ured te zadatke ostvaruje preko 21. regionalnog ureda i preko svojih suradnika u centrima za socijalni rad. Ured koordinira sa svim subjektima u Republici Hrvatskoj koji sudjeluju u skrbi za prognanike i izbjeglice i s mnogobrojnim međunarodnim vladinim i nevladinim humanitarnim organizacijama među kojima na prvom mjestu s Visokim povjerenštvom Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR).

Prognanici i izbjeglice smještavani su na različitim područjima Republike Hrvatske u hotele, športske dvorane, obnovljene vojarne, ustanove socijalne skrbi, barake građevinskih poduzeća za smještaj radnika, odmarališta te u brojne obitelji koje su iskazale najviši stupanj humanosti i solidarnosti prihvativši većinu prognanika i izbjeglica u svoje domove.

U travnju 1992. godine počinje srpska agresija na Bosnu i Hercegovinu te tisuće i tisuće osoba bježi iz BiH u Hrvatsku. Od početka agresije na BiH Hrvatska je smjestila više od 600.000 izbjeglica iz BiH, među kojima oko 450.000 Muslimana i oko 170.000 Hrvata te oko 5.000 osoba ostalih narodnosti.

Prema izvješću UNHCR-a, ukupan broj stradalnika u izbjegličkoj krizi na području bivše Jugoslavije, bilo da je riječ o raseljenim osobama, izbjeglicama ili ostalim ugroženim osobama, procjenjuje se na 3,6 milijuna osoba. Od toga samo u Bosni i Hercegovini ima oko 2,3 milijuna prognanih ili raseljenih osoba te osoba koje su tražile pomoć od UNHCR-a. Unatoč golemim nastojanjima i osudi od međunarodne zajednice, postupak etničkog čišćenja (čitaj »genocida«) i taktika terora se dalje nastavlja, a ljude se prisiljava na napuštanje njihovih domova. Genocid hrvatskog i muslimanskog pučanstva od srpskih mjesnih vlasti, osobito u zapadnoj Bosni, nastavlja se nesmiljenom žestinom i tijekom 1994. godine. Tzv. »etnička čišćenja« Srbi provode ne samo u Bosni i Hercegovini nego i na Kosovu i u Vojvodini (s Kosova je pobjeglo oko 5.000 Hrvata i iz Vojvodine oko 30.000 Hrvata, najviše iz Srijema).

Samo je u 1992. i 1993. godini kroz Hrvatsku prošlo više od pola milijuna izbjeglica iz BiH za treće zemlje. Od toga broja samo se manji dio uspio vratiti u BiH, na slobodne prostore, na prostore pod kontrolom HVO-a i Armije BiH (slobodni prostor Federacije Bosne i Hercegovine).

¹⁶ Narodne Novine 45/91.

¹⁷ Narodne Novine 64/91.

¹⁸ Narodne Novine 64/91.

Popisom svih prognanika u travnju 1992. godine ustanovljeno je da je tog trenutka u Hrvatskoj bilo 247.278 prognanika. Prvih mjeseci veljače, ožujka i travnja te godine vratio se velik dio izbjeglih osoba natrag u gradove Osijek, Vin-kovce, Karlovac, Zadar...

Popisom izbjeglica travnja 1993. godine ustanovljeno je da je tog trenutka bilo 269.005 izbjeglica iz Bosne i Hercegovine. Godine 1993. i 1994. jedan se dio izbjeglica uputio u treće zemlje, a jedan se uspio vratiti na slobodno područje Bosne i Hercegovine.

Popisom prognanika i izbjeglica u srpnju 1994. godine ustanovljeno je da je tada u Hrvatskoj bilo 379.809 prognanih i izbjeglih osoba. Od toga broja bilo je 196.870 prognanika i 183.038 izbjeglica iz Bosne i Hercegovine. Organizirano je smješteno 83.568 prognanika i izbjeglica, a u obiteljima i privatno 296.340 oso-ba. Prognanici i izbjeglice su u srpnju 1994. godine činili oko 9 posto u odnosu na pučanstvo Republike Hrvatske. Za smještaj svih tih stradalnika Vlada Repu-blike Hrvatske izdvojila je 1994. godine iz svojeg budžeta 1,3 milijarde kuna (odnosno 365.168,53 DEM). U tu svotu nije uračunat izdatak za zdravstvo i škol-stvo koji je golem (oko 4 milijuna DEM mjesečno).

Stanje 29. prosinca 1994. godine bijaše 383.029 prognanika i izbjeglica (od toga 199.807 prognanika i 183.222 izbjeglica).

Teško stanje prognanika i izbjeglica

Izbjeglice i prognanici najveće su žrtve srpske agresije na Hrvatsku i na Bo-snu i Hercegovinu.¹⁹

U kolektivnim centrima najprije zapažamo posljedice ovog strašnog rata na pojedinim osobama. Među njima su najveće žrtve djeca i mladež. Djeca, ali često i odrasle osobe, padaju u depresiju, razdražljiva su i nedostaje im koncentracija. Osobito je to primjetljivo kod djece koja zbog posljedica raznih trauma, doživlje-nih tijekom rata, ne mogu normalno napredovati u učenju. Mnoga su djeca izne-nada izgubila svoje djetinjstvo i preko noći ga preskočila te ušla u ozbiljnu dob. Značajke depresije kao posljedica gubitka svojih najmilijih, rodne grude, rodnog doma... primjetljive su, osim u djece, i u starijih osoba koje su na poseban način vezane uz svoj dom. Danonoćno razmišljanje o prošlosti, o svem zlu što se dogo-

¹⁹ Postoji već bogata literatura o prognaničkoj krizi u Hrvatskoj. Ovdje bih želio navesti samo neke knjige; popis ne namjerava biti potpun. *Milan Mesić*, *Osjetljivi i ljuti ljudi*, Hrvatske izbjeglice i prognanici, Zagreb, 1992.; *Dean Ajduković* (priredio), *Psihološke dimenzije prognostva*, Alinea, Zagreb, 1993.; *Eduard Klajn*, *Ratna psihologija i psihijatrija*, Zagreb, 1992.; *Adalbert Rebić* (urednik), *Prognanici i izbjeglice briga Crkve*, separat Bogoslovske smotre 63/1993., br. 3-4.

dilo, o gubitku vlastitog doma, o pokojnima koji su često bili na najgrublji način pogubljeni, rađa neizlječivim ili teško izlječivim posljedicama. Neke vrste »vukovarski sindrom« nazočan je u mnogih mladih ljudi koji su branili Vukovar ili druge naše gradove, bili potom zarobljeni od srpskog agresora, bili mučeni po srpskim koncentracijskim logorima, zatvorima, kazamatima, svjedoci brojnih ubojstava svojih kolega tijekom robovanja. Sličan sindrom je i u bosanskohercegovačkih izbjeglica, osobito brojnih Muslimana koji su bili mučeni po koncentracijskim logorima (Manjača i mnogi drugi).

Posljedica progonstva i izbjeglištva su učestali tumori, kancerogene pojave, neizlječive bolesti i prerane smrti. Stariji ljudi umiru u progonstvu i izbjeglištvu puno ranije nego je to normalna pojava. Od prevelike tuge za svojim domom i za svojom prošlošću ljudi obolijevaju i umiru.

Naš Ured pokušava, zajedno s Ministarstvom zdravstva, zajedno s mnogim našim domaćim i međunarodnim humanitarnim organizacijama, osobito s ekipama liječnika, psihologa, sociologa i inih djelatnika, pomoći tim stradalnicima u najvećoj mogućoj mjeri.

Prognanici i izbjeglice mogu u našim centrima za socijalni rad, u regionalnim uredima i u našem Vladinom uredu za prognanike i izbjeglice zatražiti pomoć i zaštitu u svakoj svojoj nevolji, a najprije u bolesti svake vrsti.

Organizirali smo u svakom regionalnom uredu ekipe psihologa i sociologa koji, uz ekipe liječnika, obilaze prognanička naselja i izbjegličke centre. U većim izbjegličkim centrima ili prognaničkim naseljima organizirali smo trajnu zdravstvenu zaštitu, psihološku adaptaciju i psihijatrijsku pomoć. Na tom području istaknule su se mnoge domaće humanitarne organizacije (npr. Havelka, Klein, Ajduković...) i inozemne humanitarne organizacije (kao UNICEF, IFRC, UNHCR, Liječnici bez granica, Psiholozi bez granica, Liječnici svijeta, Suncokret...).

U onim središtima, bilo da je riječ o izbjeglicama ili prognanicima, u kojima marljivo rade ekipe liječnika, psihologa i psihijatara, ima manje nevolja i jada nego ondje gdje je takva pomoć nedostatna, ili možda čak nikakva (ima i takvih slučajeva).

U vrlo teškim prilikama žive prognanici ili izbjeglice smješteni u obiteljima ili privatno po kućama i stanovima. Do njih je teže doći, složenije je organizirati sustavni rad s njima. Uostalom, vrlo je teško zadovoljiti zdravstvenim potrebama svih stradalnika; ima ih oko 400.000, razdijeljenih u organiziranom i u privatnom smještaju. Lakše je osigurati zdravstvenu zaštitu osobama u zajedničkim, kolektivnim centrima, nego u obiteljima. Međutim, valja priznati da je boravak prognanika u obiteljima takav da on rjeđe stvara probleme, a češće liječi rane. Zajednički život s prijateljima, rođacima i drugim dobrim ljudima znatno pridonosi adaptaciji takvih stradalnika. Zato je obiteljski smještaj, iako manje kvalitetan, puno prirodniji i bolji nego onaj u hotelima, koji je inače materijalno kvalitetniji.

Najbolje i najbrže ozdravljenje, međutim, doživjet će ti stradalnici ako se što prije vrate svojim domovima.²⁰ Zato svi oni teže da se vrate. *Povratak je jedina stvarnost za kojom u ovom trenutku treba težiti i za nju u Boga moliti.*

Zaključak

Izbjeglice će nestati kad se uspostavi gospodarska ravnoteža među državama i narodima, potpuno poštivanje ljudskih i manjinskih prava, političko-etničko-religijski pluralizam, kad prestanu sve vrste progonstava, napetosti i sukoba, ksenofobija i mržnja iz bilo kojeg razloga. Odgoj ljudi za pluralizam, za suživot, za opraštanje i za traženje oprost... To je zadatak današnjega svijeta potkraj drugog tisućljeća, to je zadatak, na osobit način, naše Crkve na koji nas poziva Kristovo evanđelje (»Bio sam stranac i primili ste me... Štogaod ste učinili jednome od najmanje braće, meni ste učinili«, Mt 25,35.40) i sadašnji biskup Rima papa Ivan Pavao II. (*Adveniente tertio millenio*).

Abstract

In this article the author describes the situation of refugees and asylum seekers in Europe and in Croatia. First, he explains the concept of a refugee and of a displaced person in the framework of the Geneva convention of 1951 and of the Protocol of 1967. According to the 1951 Convention, a refugee is a person who, »owing to well-founded fear of persecution for reasons of race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion, is outside of country of his nationality and is unable or, owing to such fear, is unwilling to avail himself to the protection of that country...« A displaced person is the same person as above described but who remains in the country of his nationality, but in other part of the country, because his own home is occupied or destroyed. The refugees and displaced persons are protected by United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR).

A short history of refugees is described (refugees in the Greek history, in the Old Testament, in Christian era, through the Medieval period...). Single individuals or whole groups, persecuted for their beliefs, or more simply for their race or nationality, had to face an unknown future, seeking exile and asylum in friendly or totally foreign countries where they did not know what would become of them.

Europe as well as the rest of the world knows of refugees and displaced persons throughout its long history, but the constant and significant increase of refugees started taking place specially after the 2nd World War, and highly increased in the last two decades (1975–1995).

²⁰ *Ured za prognanike i izbjeglice, Povratak dubrovačkih prognanika, Dubrovnik, 1995.*

At the end, the refugee and displaced persons' current situation in Croatia is presented. In Croatia there are 383.600 registered displaced persons and refugees (January 22, 1995): 196.000 displaced and 187.600 refugees from Bosnia and Herzegovina. About 84.000 are accommodated in the organised way (hotels, former military barracks, pre-fab houses, settlements...) and 199.000 are accommodated privately (in the families and in the apartments given to them temporarily by the Government). Croatian Government spends monthly 136,8 million Croatian Kuna (23,8 million US Dollars) for accommodation and food for the displaced and refugees. From international agencies (as v. g. EU ECTF program) we have received about 7.000 tones of food which is not enough, and some financial support from UNHCR (monthly 2,6 million US Dollars). Croatia has to complete the food supplies from its own reserves.

The refugees and displaced persons are the greatest victims of the Serb aggression against Croatia and Bosnia and Herzegovina. They are forced to leave their country of origin against their will, often no longer being able to enjoy the most basic human rights.